

Problemen rond de drinkwatervoorziening van de Nuba's in Soedan.

Water, wormen en wapens

Tekst en foto's: Bart Eijgenhuijs

Een bezoek aan een Unicef-waterproject in de Nuba Mountains in Zuid-Kordofan betekent in de eerste plaats een confrontatie met de enorme inspanningen van de bevolking om in z'n behoeftes aan drinkwater te voorzien. Maar daar blijft het niet bij. Het moeizaam verzamelde drinkwater is in veel gevallen de bron van een besmettelijke ziekte, waar tot op heden geen moderne medicijnen tegen zijn gevonden. En tenslotte is de toegang tot het schaarse water de oorzaak van een namenschaiking van gewelddadige conflicten tussen de Nuba's en de Massariyat, venomaden uit het Noorden.

In het Westen denken we er allang niet meer bij na. We draaien de kraan open en onbepaalde hoeveelheden water staan tot onze beschikking. Maar wat bij ons vanzelfsprekend is, is voor het grootste deel van de bevolking in Soedan een ongekende luxe.

In de geïsoleerde dorpsgemeenschappen van de Nuba's is de watervoorziening de basis van het bestaan. Volgens een Unicef brochure besteden de Nuba vrouwen maximaal acht uur per dag aan hun drinkwatervoorziening. Als de dichtstbijzijnde watervindplaats op een afstand van meer dan 4 uur lopen ligt, dan verlaat men de eigen woonplaats om zich met kook- en waterpotten dichtbij de haard van een waterbron te vestigen. Acht uur kunnen de Nuba's alleen al bezig zijn met hun watervoorziening, in het westen een volledige werkdag. Voor de overige taken van de Nuba-vrouwen, zoals de verzorging van de kinderen en de bijwerking van het land, blijft dan nog maar weinig tijd over.

Om de watervoorziening in dit gebied te verbeteren voert Unicef in de provincie Zuid-Kordofan een omvangrijk waterproject uit. In 1977 kwam het verzoek van de Soedanees overheid aan Unicef om een plan te maken om de oppervlakt- en grondwatervoorraden in Zuid-Kordofan tot ontwikkeling te brengen. Het plan van Unicef mikt op twee doelen. In de eerste plaats zouden op diep aangeboorde grondwaterreservoirs handpompen worden geplaatst, zodat met eenvoudige technische hulpmiddelen tot voor kort onbereikbaar water voor de lokale bevolking vrij kwam. In de tweede plaats zouden bestaande open waterreservoirs, de zogenaamde hafins, verbeterd moeten worden.

Nu, tien jaar later, heeft het programma de volgende resultaten bereikt. Er zijn 700 gaten gebouwd, waar nu 800 handwaterpompen op zijn geïnstalleerd. Elke pomp is op zo'n 250 dagelijkse gebruikers berekend, die elk over 20 liter water kunnen beschikken. Als alles volgens plan verloopt kan zo'n 80% van de bevolking van

mensen gaat spreken de situatie in Deloka boekelden. De monteur in het dorp was een week eerder voor een familiebezoek naar een ander dorp vertrokken. Het tijdstip van z'n terugkomst was niemand bekend.

Wat er die dag in Deloka aan water wordt opgegraven is veel te weinig om de hele dorpsbevolking van water te voorzien. Bovendien is het vies, modderig water. De gezichten staan moedeloos. Een dag zonder water komt men wel door. Voor de komst van de handwaterpomp deed dit verschijnsel zich maar al te vaak voor. Maar is er na twee, drie dagen nog steeds geen water gevonden, dan zullen de mensen in Deloka tekenen van verzaking tonen.

De Guinea-worm
Omwilleke de technische problemen is de introductie van de handwaterpomp een belangrijke stap vooruit voor de bevolking van de Nuba Mountains. De beschikking over voldoende water is een levensvoorwaarde in het droge savanneland. Maar het gaat niet alleen om voldoende water, het gaat ook om betrouwbaar drinkwater.

In weertij van alle aandacht die het punt van reparatie en onderhoud in het Unicef plan heeft gehad, dient zich hier de zwakke schakel van het programma aan. In alle dorpen waar pompen zijn geplaatst, zijn ook eenvoudige werkplaatsen ingericht om monteurs opgeleid. Maar als het om reservonderdelen gaat, moet er in een land als Soedan eerder in weeten dan in dagen worden gezocht. En als het om

... *Wat er die dag aan water wordt opgegraven is veel te weinig om de hele dorpsbevolking van water te voorzien. Bovendien is het vies, modderig water. De gezichten staan moedeloos...*

De traditionele waterreservoirs (de hafins) en de waterpotten zijn bronnen van besmettelijke ziekten. Vooral de Guinea-worm lijkt zich de laatste jaren niet vanuit enkele dorpen over een groot gebied te verspreiden. De Guinea-worm (Dracunculus Medinensis) is een draadworm, parasiet, in lengte variërend van 50 cm tot een meter. De worm komt als larve via het drinkwater uit de hafins in het menselijk lichaam terecht. Eensmaal binnen, vreet de worm zich al groeiend een weg naar de oppervlakte van de menselijke huid. Gewoonlijk komt de worm via voeten of

benen naar buiten zetten. Op het moment dat de besmette persoon in contact komt met water, ontslaat de worm z'n larven. Dit doet zich voor wanneer de bevolking de hafins inwadt om de drinkwaterpotten te vullen. De besmettingskerel is rond. Het wee dat eveneens uit de hafins drukt is overigens niet geschikt voor de besmetting.

De infectie heeft geen dodelijke afloop, het risico bestaat enkel een ernstige verschromelen. Het begint met overgeven, koorts en huidirritatie. Geleidelijk aan

benen naar buiten zetten. Op het moment dat de besmette persoon in contact komt met water, ontslaat de worm z'n larven. Dit doet zich voor wanneer de bevolking de hafins inwadt om de drinkwaterpotten te vullen. De besmettingskerel is rond. Het wee dat eveneens uit de hafins drukt is overigens niet geschikt voor de besmetting.

De infectie heeft geen dodelijke afloop, het risico bestaat enkel een ernstige verschromelen. Het begint met overgeven, koorts en huidirritatie. Geleidelijk aan

zigt de infectie voor opgezwollen ledematen en ontstekingen verschijnt. Komt de worm aan de oppervlakte, dan ontstaan er open wonden. De ziekte gaat gepaard met afgeleide lasteloosheid à la Hepatitis. De pijn is tot niets meer in staat, hetgeen de nodige economische consequenties heeft. In dicht bij de hafins geïsoleerde dorpen zijn de symptomen de afgelopen jaren beduidend minder geweest dan in andere dorpen. Verwaarlozing van de landbouw en een gebrek aan voedsel zijn directe gevolgen van de infectieziekte.

Unicef geeft de besmette dorpen prioriteit bij de uitroeping van de handwaterpomp-programma. De handwaterpompen zijn de enige remedie tegen het gebrek van heemst water uit de hafins. De praktijk is dat lokale gezondheidswerkers ropen dat het water uit de hafins de oorzaak van de worm is, maar tegelijkertijd beseffen dat de Nuba's zonder het besmette water helemaal niet kunnen overleven. Moderne medicijnen om de infectie te bestrijden ontbreken. Alleen tegen de hivverschijnselen kunnen door gezondheidswerkers antibiotica worden toegediend. Traditionele medicijnmannen bestrijden de worm door de kop met doornen vast te pinnen en de worm dan, bij stekjes en beetjes, met een gloeiend bastje naar buiten te pulken. Soms heeft deze geneesmethode succes, soms zijn gevore wonden en weer andere infecties het gevolg.

Pas het afgelopen jaar is in gezondheidskings in Zuid-Kordofan het beoef doorgevoerd dat de ziekte zich tot buiten de Nuba Mountains aan het verspreiden is. Onderzoek van de regionale gezondheidsdienst en Unicef heeft aangetoond dat ook in de provinciehoofdstad Kadugli besmettingsgevallen zijn gesignaleerd. Zoals de worm via Ethiopie in centraal Soedan terecht is gekomen, zo kan hij zich langs dezelfde kanalen (veenommen, handelskaravans) over andere regio's verspreiden, vrees met bij Unicef.

Wapens
Op een derde aspect van de waterproblematiek in de Nuba Mountains hebben de Unicef programma's aanzienlijk minder invloed. De traditionele concurrentie om de toegang tot water tussen de niet meer trekende Nuba's en de nomadische Massariyat, is al meer dan een eeuw een feit. De conflicten, die altijd een gewelddadig karakter hebben gehad, ontarnden de laatste jaren onder invloed van de berger-

Een drinkwaterplaats voor het ree.

Tijdens mijn bezoek aan de Nuba Mountains kamten we onderweg, op de stofpads, verschromelde groepen vrouwen en kinderen tegen, bekap met huuraad. Uit angst voor represailles van de Massariyat zijn ze hun dorpen ontvlucht, op zoek naar een schuilplaats in de bergen. Het conflict is ontstaan na een weigering van de Nuba's de veestomaden uit hun hafins te laten drinken. Tijdens een hooglopende ruize werd een Nuba doodgeschoten, en waren de gevechtshandelingen een feit. Pas een week later was het legert ter plaatse om de strijdende partijen in bedwang te houden. De balans na een week strijd: 16 doden en meer dan 400 stakke dood.

De vrouwen waren niet voor niets uit hun dorpen weggevlucht. Hun verblijf in de bergen was, ook in hun eigen termen, zwaar te noemen: honger, dorst en geen onderdak. Ze konden niet bij hun voedselvoorraden omdat de Massariyat daar bedlag op hadden gelegd. Water is in de bergen nog moeilijker te vinden dan in de vlaktes. De handwaterpompen van Unicef, die het in hun dorpen prima deden, lagen er die gewelddadige week nateloos bij.

De vrouwen waren niet voor niets uit hun dorpen weggevlucht. Hun verblijf in de bergen was, ook in hun eigen termen, zwaar te noemen: honger, dorst en geen onderdak. Ze konden niet bij hun voedselvoorraden omdat de Massariyat daar bedlag op hadden gelegd. Water is in de bergen nog moeilijker te vinden dan in de vlaktes. De handwaterpompen van Unicef, die het in hun dorpen prima deden, lagen er die gewelddadige week nateloos bij.

Ook conflicten met de Nuba's over het gebruik van de hafins wonden met de wapens beslist. Met hun simpele, lokaal gefabriceerde geweren en traditionele speen zijn de Nuba's in directe confrontaties geen partij voor de Massariyat. Maar in machtsrijke rads nemen ze vaak door slaachtpartijen onder het vee van de Massariyat aan de richten.

Ook conflicten met de Nuba's over het gebruik van de hafins wonden met de wapens beslist. Met hun simpele, lokaal gefabriceerde geweren en traditionele speen zijn de Nuba's in directe confrontaties geen partij voor de Massariyat. Maar in machtsrijke rads nemen ze vaak door slaachtpartijen onder het vee van de Massariyat aan de richten.

De Nuba's kamten naar het gebruik van de waterreservoirs behandelend in conflict met de Massariyat, venomaden uit het Noorden.

'Mbuji-Mayi, ondergrondse rijkdom, bovengrondse armoede'

Ondanks plaatselijke Unicef-projecten op het gebied van o.a. watervoorzieningen en gezondheidszorg is de situatie in de provincie Kasai in Zaïre nog altijd problematisch. Veel kinderen sterven voor het vijfde levensjaar, ondanks of misschien wel dankzij de bodemschatten die hier in de vorm van diamanten volop aanwezig zijn.

Mbuji-Mayi, het centrum van de Zaïrese diamantindustrie, is op kaarten van vóór de onafhankelijkheid niet te vinden. De stad bestond eenvoudigweg nog niet. Op de plek waar zich nu een half miljoen mensen hebben geconcentreerd, lag het mijnwerkersstadje Bakwanga. Het stadje huisvestte het personeel van de Belgische mijnonderneming Minières Bakwanga, 2500 huishoudens in totaal. Een koloniaal stadje met een infrastructuur als zoveel koloniale stadjes in de bush. Een kern met brede lanen en villa's voor de lokale mijnarbeiders vlak bij de mijn. Twintig jaar na de onafhankelijkheid is het voormalige Bakwanga een oase van rust temidden van de rommelige, la-waerige steden van het moderne Mbuji-Mayi. De geschiedenis van Mbuji-Mayi en haar achterland is het verhaal van de Baluba's en de diamanten.

Eigen staatje

De Baluba-stam is van oudsher de dominante etnische groepering in de provincie Kasai. Temidden van de politieke chaos rond de onafhankelijkheid zagen Baluba-leiders hun kans schoon om het ideaal van een eigen staatje te verwezenlijken, de 'Etat Autonome du Sud Kasai'. Dit idee appelleerde sterk aan het gevoel van de Baluba's, die hun oorspronkelijke woongebied een eeuw eerder hadden verlaten op zoek naar werk, vooral in de mijnen van Katanga. Met tienduizenden remigreerden ze begin jaren zestig naar Kasai, waar ze zich vestigden in en rond Bakwanga, ondertussen tot hoofdstad van het autonome staatje uitgeroepen. Met de toenemende controle van het centrale Zaïrese overheidsgezag was het met het Baluba-staatje snel gedaan (1959-1962). Maar voor de Baluba-bevolking was er reden genoeg om zich blijvend in Kasai te vestigen. De bodem barstte er bijkans uit elkaar van de diamanten. Zo gauw de Zaïrese regering het monopolie van de Belgische mijnontginning zou doorbreken, zouden ook de Baluba's van de bodemschatten in Kasai's bodem kunnen profiteren.

De diamantmijnen in de provincie Kasai-Oriëntaal bestaan voor het merendeel uit open afgravingen, waar diamantzoekers met vrijwel uitsluitend eigen spierkracht naar diamanten zoeken.

Mythe

Sinds begin jaren tachtig is rond Mbuji-Mayi, buiten de domeinen van de onder-tussen generationaliseerde Minières Bakwanga, niet-industriële diamantwinning toegestaan. Maar van de hoopvolle toekomstverwachting uit de zestiger jaren blijkt maar weinig terecht gekomen. De mythe dat het fortuin in de diamantmijnen voor het opscheppen ligt, trekt een voortdurende stroom gelukszoekers. Wat zij vooral vinden zijn uitputtende arbeidsomstandigheden en minimale verdiensten.

De diamanthoudende aardlaag, het zogeheten kymberliet, ligt enkele meters onder het aardoppervlak. Er zijn twee methoden om die laag te bereiken, via putten of via open afgravingen. Het werk in de putten wordt door kleine groepjes arbeiders uitgevoerd. Eén man daalt in de put af, terwijl twee kameraden de emmers opgegraven aarde aan een touw omhoog trekken. Vervolgens wordt de aarde naar een rivier getransporteerd om gezeefd te worden. Een kleinschalige onderneming, uitgevoerd met spierkracht en de meest simpele hulpmiddelen als een schop, touw, een emmer, zakken en een zeef. Een eigenschap is naast spierkracht onmisbaar: moed. De putten zijn nauwelijks een meter in doorsnee, en tien meter diep. De verhalen van levend begraven diamantzoekers in de putten zijn legio. Opium verschaft ze de moed toch in de putten af te dalen.

Zweet en modder

Zo klein als de arbeidsgelegen bij het werk in de putten zijn, zo talrijk zijn de diamantgravers in de open groeven. Als mieren krielen mannen, vrouwen en kinderen door elkaar in de open afgravingen en op de aarden heuvels die rond de afgravingen zijn opgeworpen. Ook hier wordt al het werk met handkracht uitgevoerd, en wel onder de meest onhygiënische omstandigheden. Toiletvoorzieningen of wasgelegenheden ont-

Een handwaterpomp; essentieel voor veilig drinkwater in de provincie Kasai-Oriëntaal.

mijnen. Ook op het voorzieningsniveau in de regio hebben de mijnen geen positieve invloed gehad. In de meeste dorpen ontbreekt het aan de meest elementaire zaken als voldoende drinkwater of gezondheidszorg.

Horeca

Toch heeft Unicef in deze gebieden een aantal succesvolle projecten uitgevoerd. Zo waren de mensen in Miabi voor hun water aangewezen op de rivier 6 kilometer verderop. Dankzij materiële hulp van Unicef in de vorm van bouwmaterialen en leidingen hoefden de vrouwen in Miabi nog slechts een paar honderd meter af te leggen om veilig water te halen. Deze verbeteringen hebben niets van doen met de aanwezigheid van de mijnen. Zaïrese mannen hebben weinig bemoeienis met de zorg voor huis en haard. Wat er in de mijnen verdiend wordt, verdwijnt of naar de hoofdstad Kinshasa of in de zakken van de horeca-ondernemers in en rond Mbuji-Mayi. De mamans thuis zien daar niets van. Zij leven van de oogst van het eigen landje en van handelietjes op de vele lokale markten. De werkdag van de mamans is bepaald zwaar te noemen, van ver zonsopgang tot ver na zonsondergang. Veel tijd nemen essentiële dagtaken als het verzamelen van hout en water om te koken. Voor vrouwen uit dorpen die niet bij een rivier liggen is het geen uitzondering vijf uur te lopen om voor één dag over water te kunnen beschikken.

De vrouwen die geen verantwoordelijkheid voor een gezin hebben (gescheiden vrouwen, kinderloze vrouwen) trekken overigens ook naar de mijnen. Hun werk is vooral het vervoeren van de opgegraven aarde naar de rivier.

Gezondheidszonen

De Zaïrese mamans en hun kinderen hebben in het alledaagse leven met veel problemen te maken. Unicef probeert in de streek rond Mbuji-Mayi ondersteuning te geven aan lokale initiatieven. Niet alleen op het gebied van de watervoorziening, maar ook door via de Zones de Santé, gezondheidszones, het kindersterftecijfer van 220 per 1000 voor 1991 terug te brengen tot 120. Hiervoor streeft Unicef naar een immunisatiegraad van 70%. De anti-uitdrogingszouten (ORS) tegen uitdroging bij diarree moeten verder worden verspreid. Unicef wil ook via de Zones de Santé de medicijnvoorziening in de gezondheidscentra verbeteren. En tenslotte wil Unicef de gezinnen helpen om hun voedselproductie op te voeren.

De aarde wordt in de rivier gezeefd om te kijken of er diamanten in zitten.

Tekst en foto's: Bart Eijgenhuijsen

De groene zones van Maputo

In het Afrikaanse land Mozambique is de burgeroorlog z'n tiende jaar ingegaan. De Mozambiquaanse overheid heeft alleen de grote steden en de districtscentra onder controle, het platteland is in handen van Renamo. Deze "verzetsbeweging", zoals zij zichzelf noemen, voert een schrikbewind uit onder de plattelandsbevolking. Het voornaamste doel van de "door Zuid-Afrika gesteunde bandieten", zoals Renamo in de officiële media wordt aangeduid, is de ontwrichting van het platteland en het in diskrediet brengen van de enig toegestane partij in het land, Frelimo. Om die reden zijn vooral overheidsinstellingen als gezondheidscentra en

scholen doelwit van aanvallen en aanslagen van Renamo.

Maar in de eerste plaats is het de ongeletterde boerenbevolking die de prijs betaalt voor de destabilisatie-ideologie van Renamo en hun ongekend wreedaardig optreden. Bij aanvallen worden winkels geplunderd, huizen in brand gestoken en oogsten weggevoerd. Toevallige slachtoffers worden op beestachtige wijze verminkt of in gevangenschap afgevoerd naar Renamo-kampen.

Miljoenen Mozambiquanen zijn onder druk van deze omstandigheden op zoek naar veiliger verblijfplaatsen weggetrokken uit hun woongebieden. Een deel van hen is als vluchteling terecht gekomen in opvangcentra, in of buiten Mozambique, waar ze zich via noodvoedselleveranties uit het westen in leven kunnen

De tomaten worden door de vrouwen van de coöperatie tot puree verwerkt en in flesjes op de markt gebracht.

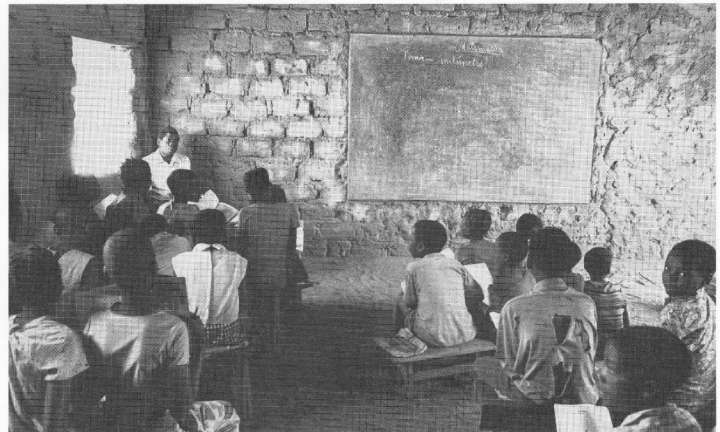
8 | Unicef Nieuws, april 1990

Vrouwen van de landbouwcoöperatie besproeien de groenten. Op de achtergrond papayabomen.

houden. Anderen hebben de bescherming van stedelijke centra opgezocht. Over de Mozambiquaanse hoofdstad Maputo wordt al gesproken alsof er sprake is van twee verschillende steden. Van de "cementen stad", ofwel het centrum, en van de "rietstad": zandvlaktes met uitrietmatten opgetrokken woningen aan de rand van Maputo, waar de ontheemden zijn neergestreken.

Temidden van deze rieten wijken zijn de zogenaamde Groenzones, in het Portugees "Zonas Verdas", gesitueerd. Het zijn landbouwgronden en groentetuinen, die de bevolking van zowel het "rietten" als "cementen" Maputo van voedsel moeten voorzien nu de aanvoer van het platteland goeddeels stil is komen te liggen.

Unicef is, evenals de Nederlandse overheid, sterk betrokken bij een opvallend succesvol project in deze Zonas Verdas. Het betreft het project "Versterking van de Algemene Unie van Landbouwcoöperaties van Vrouwen", onderdeel van het vijfjarenplan ten behoeve van de ondersteuning van vrouwen en kinderen, dat in 1985 is opgesteld door Unicef en de Mozambiquaanse overheid. De economische situatie van de huishoudens van de vrouwen die zich bij de coöperatie hebben aangesloten is de laatste jaren verbeterd, zoals een studie uitwijst. Hun eigen voedselsituatie is erop vooruit gegaan, terwijl door de verkoop van de verbouwde producten een

Unicef werkt in de door Renamo geteisterde gebieden ook aan onderwijsvoorzieningen, zoals dit schoolje in het dorp Mahua.

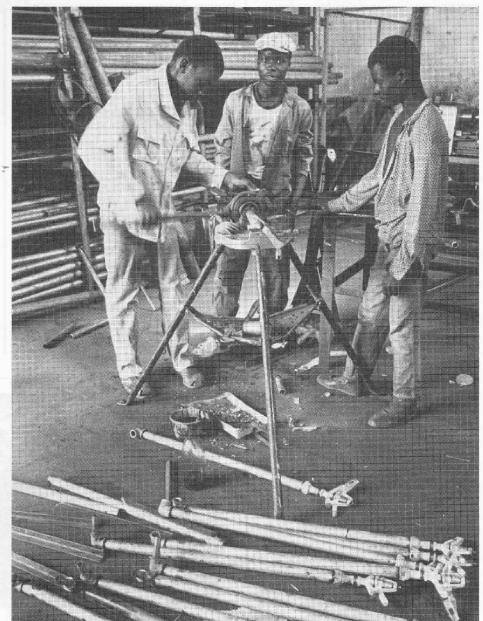
bron van inkomsten is gerealiseerd. Zo worden de tomaten bijvoorbeeld tot puree verwerkt, die door de coöperatie zelf wordt gebotteld en op de markt wordt gebracht.

De technische ondersteuning van de agrarische activiteiten is goed geregeld. In eigen werkplaatsen worden sproeiers en waterreservoirs vervaardigd voor de toepassing van irrigatie. Ook aan opslag en distributie wordt door de coöperatie veel aandacht gegeven.

Door het succes van de Landbouwcoöperaties in Maputo's Zonas Verdas, heeft de organisatie een enorme groei doorgemaakt. Er vallen nu ruim 200 coöperaties onder, waar zo'n 11.000 mensen deel van uitmaken. De belangrijkste uitdaging waar de organisatie zich nu voor geplaatst ziet, ligt vooral op het terrein van management en boekhouding. Negentig procent van de aangesloten 11.000 leden bestaat uit vrouwen. De Unie van Landbouwcoöperaties in de Zonas Verdas heeft bewezen een werkbaar model van georganiseerde productie te zijn. Een model dat nog veel meer vrouwen en kinderen in Maputo's rieten vluchtelingenvijken uitzicht op een beter bestaan kan geven.

Tekst en foto's: Bart Eijgenhuijsen

In de werkplaatsen worden sproeiinstallaties gemaakt.

april 1990, Unicef Nieuws | 9

Uganda: Het land van de weeskinderen

Na de terreur van Idi Amin in de jaren zeventig en de daarop volgende burgeroorlog tot aan het eind van de tachtiger jaren, wordt het opkrabbende Uganda door een nieuwe ramp getroffen. De verspreiding van het aids-virus neemt er epidemische vormen aan. Volgens de laatste schattingen van begin dit jaar, zouden anderhalf miljoen Ugandozen sero-positief zijn. Het gaat vooral om volwassenen in de leeftijdscategorie van 20 tot 35 jaar. Hun kinderen moeten straks zonder ouders verder. Nu al, na de moordpartijen uit het recente verleden en de eerste aids-golf, zijn er 1.2 miljoen wezen in Uganda, bijna 10% van de bevolking. Een bericht uit het zwaarst getroffen gebied in het zuid-westen, het Rakai-district.

Het Rakai-district is een vruchtbaar gebied in het zuiden van Uganda. Je ziet er eendelige bananenplantages in het golvende landschap grenzend aan Lake Victoria. Bij een nader bezoek aan stadjes en dorpen valt het op dat het in de centra, de markt en bij de bussen en taxi's veel rustiger is dan elders in het land. Het zijn voornamelijk kinderen en ouderen die de straten bevolken. Het is het gevolg van de tragedie van het Rakai-district. In 1982 werden hier de eerste gevallen van aids gesignaleerd, lokaal aangeduid met de term "slim"

(ziekte waar je mager van wordt). Rond de hutjes in de bananentuinen kun je vrijwel overal verse graven aantreffen. In veel huizen liggen mensen zwaar ademend en koortsig op hun dood te wachten. De overlevenden berusten, aanvaarden de dodelijke ziekte als een onontkoombare dreiging. Niemand weet wanneer hij of zij aan de beurt is.

Aids op het toneel

In onze westerse context, of zelfs in die

van stedelijk Uganda, is deze berusting moeilijk te aanvaarden. Aan de besmetting zelf is weliswaar weinig meer te doen, maar om een halt te roepen aan verdere verspreiding van het virus kan men toch voorlichting geven, condooms gebruiken, seksuele relaties tot één veilige partner beperken, zo is de redenering. Natuurlijk is dit de weg die gevolgd moet worden om toekomstige generaties van besmetting te vrijwaren. Maar deze op de toekomst gerichte voorlichting maakt de situatie voor de huidige generatie aids-slachtoffers niet minder uitzichtloos.

Aids is uit de taboesfeer gehaald en wordt overal bediscussieerd

Bovengenoemde overwegingen hebben voor de geïsoleerde plattelandsbewoners weinig geldigheid. Het huwelijk en het voortbrengen van kinderen, zelfs in het vooruitzicht van een mogelijke dood, is een levensvervulling waaraan moet worden voldaan. De geboorte van nieuwe leven gaat op die manier samen met de dood van de ouders. In het stadje Kyotera bestaat de kinderbevolking voor 50% uit wezen, in een dorp als Kyebe zijn zelfs 4 op de 5 kinderen wezen. Gelukkig is de Ugandese overheid wat betreft de aids-problematiek vooruitstrevend te noemen. Aids is de afgelopen paar jaar uit de taboesfeer gehaald en wordt tot in alle uithoeken van het land bediscussieerd, in gezinnen, kerken en bars. Ook UNICEF-Uganda speelt in deze een belangrijke rol. Samen met het Ministerie van Onderwijs is op middelbare scholen een toneelcompetitie opgezet, met een landelijke finale, waarbij aids het centrale onderwerp is. Daarnaast

Josephina Nantuuma is grootmoeder van 19 kleinkinderen. In de bananentuin rond haar huis liggen haar vier zoons en schoondochters begraven, allemaal aids-slachtoffers.

wordt intensief gebruik gemaakt van de media, in een ontwikkelingsland als Uganda vooral de radio, om de massa's te mobiliseren in het kader van de nationale anti-aids campagne. Een belangrijke rol in de anti-aids campagne heeft ook Fillis gespeeld. Een inmiddels aan aids overleden zanger die zijn populariteit gebruikt heeft om het laatste jaar van zijn leven het land door te trekken met een anti-aids campagne. Van zijn tour langs de Ugandese dorpen is een indrukwekkende film, 'Born in Africa', gemaakt.

Weeskinderen

Josephina Nantuuma is grootmoeder van 19 kleinkinderen. In de bananentuin rond haar huis liggen de graven van haar vier zoons en hun vrouwen, alle acht slachtoffers van de aids-epidemie. Zij heeft nu de verzorging van 19 kleinkinderen op

zich genomen. Haar oudste kleinzoon is 15 jaar, hij verzorgt de bananentuin. De jongsten zijn nog baby's, van de kinderen daar tussenin gaan er vier via een door UNICEF gesteund project voor weeskinderen naar school. Josephina Nantuuma betekent voor haar kleinkinderen een thuis en een emotioneel oriëntatiepunt.

Kinderen die geen grootouders, ooms of tantes hebben, moeten het zelf zien te rooien.

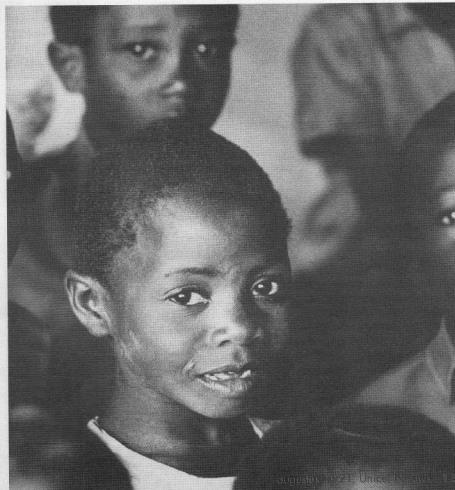
UNICEF trekt zich het lot van de 60.000 weeskinderen in het Rakai-district sterk aan. Het beleid van UNICEF is er vooral op gericht de vele lokale organisaties, die zich

met de hulpverlening aan weeskinderen bezighouden, financieel te ondersteunen. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de Ugandese overheid. De ideologie van de hulpverlening aan weeskinderen is er op gericht gebruik te maken van het specifieke karakter van de "extended family" in Uganda. De opvang van weeskinderen in weshuizen wordt als onhaalbaar beschouwd.

Het gaat alleen in het Rakai-district al om enkele tienduizenden wezen, véél te veel om in tehuizen onder te brengen.

Maar bovendien wordt het sociaal als onwenselijk gezien. Opvang in weshuizen brengt te veel maatschappelijk isolement met zich mee, zo luidt de redenering. De hulpverlening moet er daarom op gericht zijn familieleden of lokale vrouwen-groepen te motiveren de kinderen in hun midden op te nemen, psychisch en sociaal zijn de kinderen daar uiteindelijk het meest bij gebaat. Om dit te realiseren moeten de hulpverleningsinstanties bijschieten om de extra financiële druk die de opvang van weeskinderen voor de families met zich meebrengt te verlichten. Het gaat daarbij niet zozeer om voedsel. Matoke (kookbananen), het dagelijks voedsel van de Ugandozen is volop aanwezig, honger wordt er niet geleden. Maar waar het aan ontbreekt is geld voor kleding en scholing.

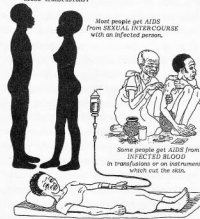
Tekst en foto's: Bart Eijgenhuijsen

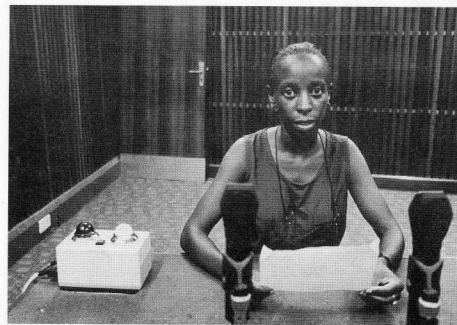
2 How is AIDS spread?

AIDS is spread in three ways:

- Most people in Uganda have got AIDS by having sex with an infected person.
- A few people have got AIDS through infected blood transfusions.

Een pagina uit een Ugandese folder over de verspreiding van het aids-virus en de mogelijkheid om besmetting te voorkomen.

De UNICEF-voortichtster Lilian Lubega spreekt via de radio in het kader van de anti-aids campagne.

De moeizame wederopbouw in Ethiopië

In Ethiopië, waar vorig jaar mei een einde kwam aan de burgeroorlog, wordt langzaam begonnen met de wederopbouw. Vooral de provincie Tigre heeft zwaar te lijden gehad onder de oorlog. De bevolking is aangewezen op voedselhulp en de gezondheidszorg moet bijna weer van de grond af aan worden opgebouwd. Een verslag van Bart Eijgenhuijsen.

Het landschap in Tigre draagt nog overal de sporen van de zeventien jaar durende burgeroorlog. Aan weerszijden van de weg zijn de velden bezaaid met kapotgeschoten tanks en militaire voertuigen. De meeste zijn zwaar beschadigd, sommige zijn nog redelijk intact en zien eruit alsof ze in grote haast zijn verlaten. In 1988 vond op deze plek, even voorbij het stadje Inde Selasse op de hoofdweg van Axum naar Gondar, de beslissende slag plaats tussen het Ethiopische overheidslager van Mengistu en het Volksbevrijdingsfront van Tigre (TPLF). Naar verluidt zou Mengistu bij deze slag 10.000 man hebben verloren. Een klap, waarvan het overheidslager zich niet meer heeft weten te herstellen. Eind 1989 wist de TPLF het overheidslager uit de provincie Tigre te verdrijven.

Voedselhulp

De weg van Addis Abeba naar Mekelle, de hoofdstad van Tigre, slingert zich over eindeloze bergpassen noordwaarts. Onderweg passeren we er en toe konvoien vrachtwagens van internationale hulporganisaties, die enorme stofwolken opwerpen.

De boeren in Tigre kunnen van de oogst die ze binnenhalen, maar drie tot vier maanden later

Ze maken van deze weg gebruik om voedsel te distribueren. Hoewel de oogst van eind 1991 relatief goed was, is een groot deel van de 4,8 miljoen inwoners van Tigre afhankelijk van voedselhulp. In de buurt van Axum zijn boeren bezig met het binnenhalen van de oogst. Ze vertellen dat ze hooguit drie tot vier maanden toe kunnen met de geoogste gierst en sorghum. Daarna zijn ze voor hun overleving aangewezen op hulp van de internationale gemeenschap. Blijft die uit, dan trekken ze richting Soedan, een voetschoot van ruim een week, om werk te zoeken op de katoenplantages daar. In een aantal grotere plaatsen in Tigre, Adigrat, Axum en Adwa, is 10 tot 17% van

de kinderen ondervoed. Dat bleek uit een onderzoek dat een team van UNICEF en Artsen zonder Grenzen eind vorig jaar heeft uitgevoerd. In deze plaatsen verstrekt UNICEF civielrechtelijke voeding aan kinderen.

Vluchtelingenstromen

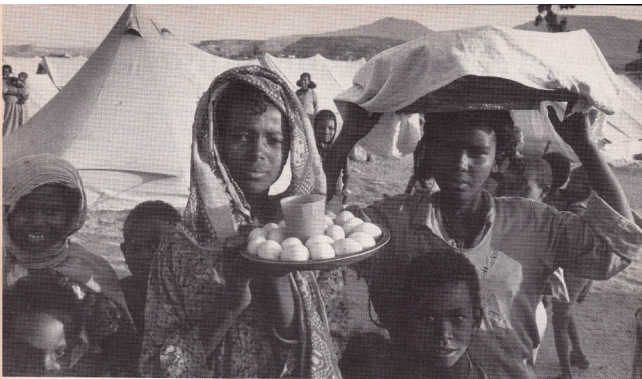
Naast de inwoners van Tigre zelf, zijn er nog veel meer monden te voeden. Zoals het grote aantal vluchtelingen uit Eritrea, dat zich na de val van Mengistu van Ethiopië heeft afgescheiden. Na de bevrijding van Eritrea door het Eritreese Volksbevrijdingsleger (EPLF) worden niet-Eritreërs, zoals overheidscambestuurders en handelaars uit Ethiopië, in Eritrea als ongewenste vreemdelingen beschouwd. Uit angst voor vervolging zijn deze mensen, van wie velen hun hele leven in Eritrea hebben gewoond, massaal de zuidelijke grens met de naburige provincie Tigre overgetrokken. In totaal gaat het om zo'n 60.000 mensen, voor het merendeel vrouwen en kinderen. De mannen trekken meestal alleen verder, op zoek naar familieleden, werk en huisvesting. De vluchtelingen zijn ondergebracht in tentenkampen en zijn afhankelijk van voedselhulp. Daarnaast moeten er 300.000 soldaten gereserveerd en opnieuw gehuist worden. Ook zij zijn vooral nog niet in staat in hun eigen onderhoud te voorzien.

Op zoek naar familie

De overheid noch de lokale hulporganisaties weten wat ze met al deze ontheemden, immigranten en repatrianten aan moeten. Het zijn mensen die van huis en haard zijn verdreven en die door de oorlog al hun bezittingen zijn kwijtgeraakt. Een heel schrijnend geval betreft een groep van 100 weeskinderen die jarenlang in een vluchtelingenkamp in Soedan verbleven. In de bevrijdingsgeschiedenis zijn deze kinderen door de TPLF autoriteiten nogal voorbarig en ondoordachtig terug naar 'huis' gehaald. Volgens de coördinator van het kamp, Kebré Selassie, is het de bedoeling de kinderen

onder te brengen bij familieleden. Maar hij voegt er in één adem aan toe dat uitvoering van dit plan de nodige problemen oplevert. Als gevolg van de oorlog en de rampzalige droogte van 1984-1985 hebben veel kinderen immers geen familieleden meer. Bovendien is het de vraag of met name de jonge kinderen na al die jaren hun familieleden wel herkennen. Een van de oudere jongens in het kamp in Mekelle, de 14-jarige Kidani Halle, vertelt dat hij hoopt zijn moeder terug te vinden. Tijdens de droogte van 1985, Kidani was toen 8 jaar, is hij met een oudere broer in een grote vluchtelingentent naar Soedan getrokken. Zijn broer sloot zich daar aan bij de TPLF-geuzen en Kidani heeft hem nooit meer gezien. Kidani had het in het vluchtelingenkamp in Soedan goed naar zijn zin, zegt hij. Hij had er een gevogeld

Dit jongetje was aan het spelen met een gevonden stukje plastic, toen het ding plotseling ontplofte. Nog steeds vallen er vliechtelingen door achtergelaten mijnen en onder oorlogstelsel.

Bij Adigrat is een kamp waar zo'n 60.000 vluchtelingen uit Eritrea verblijven, voor het merendeel vrouwen en kinderen.

leven, ging elke dag naar school en er was eten genoeg. Hij praat bijna met nostalgie over zijn leven in Soedan. "Hier in Mekelle zijn niet eens latrines", schimpert hij. "en er is maar één schimmel." Zijn enige troost is dat hij hier meer kans heeft zijn moeder terug te vinden.

Scheuren in de muren

De gezondheidssituatie in Tigre is rondtuit alarmerend. De terugtoegang van de Ethiopische overheidsdiensten in 1989 leidde

tot een grote chaos in Tigre. De gezondheidszorg hield nagenoeg op te bestaan. Gezondheidsorganisaties functioneerden niet langer, ziekenhuizen werden beschadigd door de bombardementen en bij plunderingen verdwenen het grootste deel van de apparatuur. Met de schaarse middelen die er waren, zette de TPLF eigen medische centra op, maar die waren vooral bedoeld voor behandeling van gewonde soldaten.

Een rondgang langs verschillende overgebleven ziekenhuizen maakt duidelijk hoe slecht het ervoor staat met de gezondheidszorg in Tigre. Het ziekenhuis in Axum is het enige in de wijde omgeving, ruim een miljoen mensen zijn erop aangewezen. Het ziekenhuis heeft 250 bedden, maar herbergt 300 patiënten. De bedden staan praktisch tegen elkaar aan en zelfs op de gang liggen patiënten. Er is een groot gebrek aan lakens, op de meeste bedden liggen alleen dekens. Een gebouw dat vroeger dienst deed als woonruimte voor het personeel, wordt nu als tbc-afdeling gebruikt. Sommige patiënten liggen met hun voeten in de schoorsteenmantel. Het hele complex ademt vervalt. Op veel plaatsen zitten scheuren in de muren en gaten in de plafonds. Er hangt een doordringende stank.

Antieke apparaten

Het 'Operational Theatre', zoak op de deur van de operatiekamer staat te lezen, toont een curieuze mengeling van moderne en antieke apparaten. "Het laas zijn de meeste moderne apparaten onbruikbaar", verzucht de directeur van het ziekenhuis, dokter Abdul Hakim. "Zelfs een uit Europa overgekomen specialist heeft ze niet meer aan

de gang kunnen krijgen." De operatielafel stamt nog uit de koloniale periode en kan niet worden versted; lange artsen moeten door de knieën, kleine op de tenen.

Doordat preventieve gezondheidszorg ontbreekt, komen malaria en de steeds meer voor

Medicijnen zijn, mede door toedoen van UNICEF, in redelijke mate voorhanden. De overneems door UNICEF geleverde kookkast waar de medicijnen koel in bewaard kunnen worden, is volgens de directeur van levensbelang. Maar medicijnen voor malariapatiënten zijn er niet, terwijl bijna oenderde van de patiënten is opgenomen voor malaria. Ook voor het grote aantal tbc-patiënten, die met holle ogen en uitgeeterde lichamen liggen te rochelen en te hoesten, zijn er geen medicijnen. Zonder speciale medicijnen zijn hun overlevingskansen gering. Vóór de oorlog kwamen malaria en tbc ook veel voor, maar door het ontbreken van preventieve gezondheidszorg is het aantal patiënten de laatste jaren sterk toegenomen. In een van de zalen van het ziekenhuis in Axum ligt een jongetje met brandwonden in het gezicht en met ingewachte handen. Hij had een stuk plastic gevonden en was daarmee aan het spelen, toen het ding ontplofte. Het bleek geen speelgoed te zijn maar een mijn. Volgens de directeur komen nog elke maand enkele slachtoffers van mijnen in het ziekenhuis terecht.

Tekort aan bedden

In het ziekenhuis in Axum is nog 'luxe' vergeleken met die in het overheidsziekenhuis in het stadje Inde Selasse. Dit ziekenhuis heeft welgesteld tien bedden voor honderd patiënten. De mesten liggen op matrassen op de grond. Ook hier zijn geen lakens en in de apotheek ontbreken de meest noodzakelijke medicijnen. Een van de wettige bedden staat in de verloskamer, een kale ruimte met een tegelvloer. Een tweede bed staat in de 'minor operation room', het vertrek waar eenvoudige operaties worden uitgevoerd. Maar met 'minor' is nog tevel gezegd. Er staat een tafeltje met daarop een verchroomd schaalbje, waarin een paar mesjes liggen. Op de grond staat een branderij dat gebruikt wordt om de paar instrumenten steriel te maken. Patiënten die een zware operatie nodig hebben, worden doorverwezen naar het ziekenhuis in Axum, een kleine 100 kilometer verderop. In deze 'minor operation room' worden voornamelijk kogelwonden behandeld.

Op sterven na dood

In het ziekenhuis in Adwa is geen tekort aan bedden en hier hebben ze zelfs lakens. Het grootste probleem hier is dat de meeste ruiten zijn gesneuveld tijdens een bombardement in 1989. Bij slecht weer gaat en regent het ook op de zalen. De operatie- en röntgenkamer zijn buiten bedrijf, nadat plundende burgers hier een grote chaos achterlieten. Maar de wasmachine werkt zwaar en hetzelfde geldt voor de gloednieuwe kookkast van UNICEF.

Bij slecht weer waait en regent het ook op de ziekenhuiszalen

Zoals veel van de patiënten in de ziekenhuizen, is de gezondheidszorg in Tigre op sterven na dood. Volgens deskundigen zou de hele medische infrastructuur weer van de grond af aan moeten worden opgebouwd. Maar de middelen daarvoor ontbreken. Volgens de UNICEF-voorzitter in Addis Abeba, Mark Thomas, kan UNICEF op dit moment in Tigre niet veel meer doen dan noodhulp geven aan de moeders en kinderen in de vluchtelingenkampen en de ziekenhuizen voorzien van de belangrijkste medicijnen en elementaire medische uitrusting. Pas in een later stadium zal UNICEF met zijn eigenlijke werk kunnen beginnen. Het opzetten van programma's voor preventieve gezondheidszorg, zoals inentingsprogramma's en voorlichting over gezondheid en voeding.

Tekst en foto's: Bart Eijgenhuijsen

De pechvogels van Ouagadougou

Het leven van veel kinderen in Ouagadougou, de hoofdstad van Burkina Faso, speelt zich voornamelijk af op straat. Dat heeft geen probleem te zijn want in Afrika is de straat ook een soort 'leerschool' voor het leven. Anders wordt het, wanneer de straat voor kinderen het laatste toevluchtsoord is omdat ze geen ouders meer hebben en geen dak boven hun hoofd. In Ouagadougou probeert UNCF deze zwerfkinderen weer een onderdak en een toekomst te geven.

In de hoofdstad Ouagadougou weerspiegelt zich de armoede van het Sahel-land Burkina Faso. Een klein commerciële centrum met veel overheidsgebouwen en daar omheen dertig ingetrokken stedelijke laagbouwbuurten, waar de 700.000 inwoners van de stad zijn gehuisvest. Ondanks dat Ouagadougou nog weinig weg heeft van een grote stad, wordt het geconfronteerd met dezelfde problemen als veel andere snel groeiende Afrikaanse steden. Mensonterende levensomstandigheden en onbestaanbare criminaliteit, zoals in grote Afrikaanse steden als Lagos en Nairobi, doen zich in Ouagadougou gelukkig nog

niet voor, maar de tekorten van verpaupering onder de bevolking zijn onmiskenbaar. Vooral de groei van het aantal straatkinderen is verontrustend.

Straatventers

Straatkinderen zijn er in Ouagadougou in vele soorten en maten. In principe leven alle kinderen, die niet naar school gaan en geen huishoudelijke taken hebben, op straat. Ze worden automatisch opgenomen in het informele economische leven dat zich hoofdzakelijk op straat afspeelt. Elke week in Ouagadougou kent legers jeugdige schoenposters, waterdragers,

loterokkers en straatverters van allerhande goetjeproductende artikelen.

De groei van het aantal straatkinderen is verontrustend

Vooral toiletartikelen blijken in de straatverkoop populair. Op de meest overvloedige momenten drukken jongelui op om nagelachartjes, papieren zakdoekjes of stinkende zeep aan de man te brengen. Ook voor verkopers van plastic zakjes

water of flesje frisdrank is er in het snikhete Ouagadougou een ruime afzetmarkt.

Bedelen

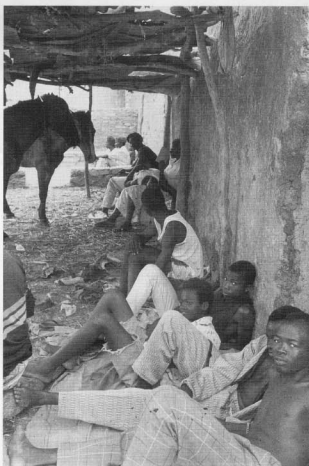
Het is onrecht om alle kinderen die min of meer op straat leven als probleemgevalen te beschouwen. In veel gevallen kan het leven op straat zelfs gezien worden als een heilzaam socialisatieproces, een soort 'leerschool' voor het leven. Want in Afrika is de straat ook de plek waar kinderen onderlinge solidariteit vinden, vriendschappen sluiten en de nodige ervaring opdoen om «zonder scholing» later toch voor zichzelf te kunnen zorgen. Hetzelfde zit in de straten van Ouagadougou ook een grote groep pechvogels aan. Kinderen zonder ouders, zonder dak boven het hoofd, die op de rand van het bestaan balanceren. Ook voor deze kinderen is de straat hun werkterrein, althans hebben zij niets te koop aan te bieden. Ze hebben alleen een conservatie bij zich voor het eten dat ze bij elkaar proberen te bedenken. Voor deze zwerfkinderen wordt twee jaar geleden met hulp van UNCF een revalidatieprogramma opgezet.

Beheersbaar

"In Ouagadougou gaat het eigenlijk maar om een relatief kleine groep, ongeveer 2000 kinderen", zegt Ernesto Lopez, als projectleider bij UNCF in contact met het revalidatieprogramma voor straatkinderen. Lopez weet maar bij zijn praat. Als Colombianen heeft hij langdurige ervaring opgedaan met jongerewerk in grote Zuidamerikaanse steden als São Paulo en Bogotà. "Juist omdat het nu nog om een beperkte groep gaat, is het probleem beheersbaar. Als het revalidatieprogramma voor straatkinderen hier niet goed van de grond komt, dan krijgen we in Ouagadougou misschien met zulke problemen als in Abidjan, de hoofdstad van het buurland Ivoorkust", meent Lopez. In Abidjan wordt het aantal straatkinderen op 16.000 geschat en is het revalidatieprogramma al algemeen verspreid.

Een vaste plek

Het opzetten van een revalidatieprogramma voor straatkinderen is niet eenvoudig. Er moeten sociale werkers worden aangetrokken en er is geld nodig voor activiteiten, maar dat is niet het enige. Lopez maakt duidelijk dat voor de leidinggevenden van straatkinderen in de maatschappij zeer veel verschillende instellingen en organisaties betrokken moeten worden. Scholen moeten overgehaald worden om ruimte beschikbaar te stellen voor alarmeringsacties, parochies kunnen activiteiten ontwikkelen en particuliere ondernemers moeten bereid worden gevonden zwerfkinderen als looppogers of leerlingen in hun bedrijf op te nemen. Ook moeten er centra worden opgericht om de kinderen een vaste plek en een gevoel van

Een aantal straatkinderen vindt werk als paardeversorger. Ze wonen op het terrein van de leeu, die haak te zien geeft.

geborgenheid te geven. Tegelijkertijd moet er een bewoonwoningcampagne worden gevoerd om ervoor te zorgen dat de bevolking oog krijgt voor de problemen van de kinderen, die nu veelal worden gezien als onderkruipels.

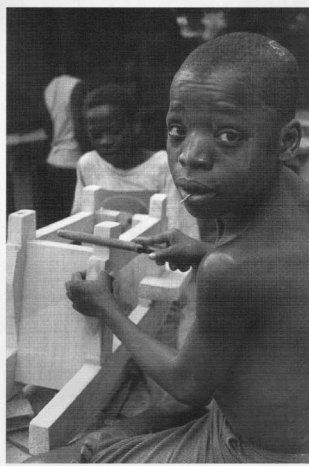
Zeven jongens hebben een eigen schoenmakersbedrijfje opgezet

Op initiatief van UNCF werden in 1987 de eerste contacten gelegd met de Burkinaoise overheid om lette te komen aan het lot van de straatkinderen. Ook drie kleine, niet-gouvernementele organisaties (Togo's), die actief zijn op het gebied van straatwerk voor kinderen, werden bij het plan betrok-

ken. UNCF is vanuit de grootste financier, de ngo's brengen vooral deskundigheid in. Gedurende de eerste twee jaar, de aanloopfase, werden contacten gelegd met groepen straatkinderen (in medeleidende maatschappelijke instellingen). Bovendien werd er een zogenaamd AEMO-centrum (Local de l'Equipe d'Action Educative en Milieu Diversif) geopend, een soort inloopcentrum van waaruit de activiteiten werden geïnitieerd.

Eigen bedrijfje

Dat het AEMO-centrum nog maar kort open is, wordt duidelijk bij aanschouwing van het resultaat. Een tabel, vier stouwen en één schrijfmachine. Een kopieermachine wordt juist binnengezonden. Sanogo Fatoumata en Zongo Gorgonio, twee van de vier sociale werkers van het centrum,

In het opvangcentrum kunnen jongens 's middags een tinoverrasje volgen.

Het rechte pad

Weer een andere groep, een stuk of tien jongens en twee meisjes, werkt als paardeversorger voor de eigenaar van een paardenstal. Ze wonen op het terrein van de leeu en ze krijgen van hem te eten. Fatoumata en Zongo beschrijven hoe belangrijk het is dat ze de stalhouder bereid hebben gevonden zich over de groep te ontfemen. Zoverwend op straat financierden de jongens hun dringende behoefte aan eten en kleding met geld door zich te prostitueren. Door regelmatig contact hopen Fatoumata en Zongo de groep op het rechte pad te helpen. Een ander aspect van het revalidatieprogramma, de beroepsopleiding, staat nog in de kinderschoen. Er is voorlopig in het Ouagadougou nog maar één tinoverrasbedrijf bereid gevonden een groep jongens als leerlingen op te nemen. Onder leiding van de chef van de werkplaats bekommen ze zich in de productie van kassen en bed-

den. Lijfbedrijven van dit soort leerlingplekken zien de sociale werkers van het AEMO-centrum als een belangrijk onderdeel van het revalidatieprogramma.

Meisjes

Meisjes ontbreken opvallend in dit verhaal. Hoewel ze een minderheid vormen, zijn er onder de straatkinderen nog altijd aan 300 meisjes. Toch zijn er voor hen nog helemaal geen activiteiten van de grond gekomen. Volgens Ernesto Lopez valt dit te verklaren uit het nog altijd zeer traditionele karakter van de Burkinaoise maatschappij. Jongens worden bij wijze van spreken de straat op geschipt, terwijl meisjes onder langdurige en strikte controle van familie of buren blijven staan. Als die controle wegvalt, gaan meisjes in het duister opereren. Ze zijn onzichtbaar maar hun exploitatie is er niet minder om.

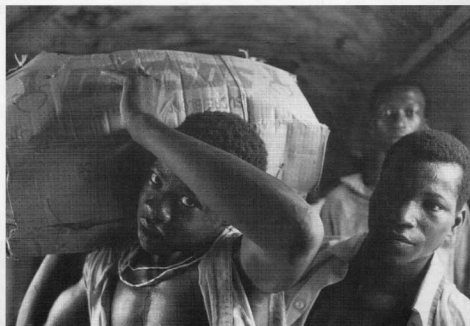
Ook de straatkinderen van Ouagadougou slapen beter op een volle maag

Dit geldt zeker voor oudere meisjes die 's avonds de bus van Ouagadougou langs gaan, op zoek naar opvoeding, drinken en klandizie. Lopez geeft toe dat het revalidatieprogramma het daarin volledig aan deze groep is voorbijgegaan. Wel is er met begonnen met de training van een groep sociale werkers, die straks de jeugdige prostitues moeten gaan begeleiden.

Wilde krachten

Op een avond had ik een groep jongelui, die ik eerder in het AEMO-centrum heb ontmoet, op straat aan. Ze hingen rond te groeven een oestrogie in het centrum van Ouagadougou en klieren en ravotten als een groep wilde katten. Een van de jongens herkeek me en haalde uitnodigend 'n beschuldigend omhoog. De bas van het restaurant dat de scène en schied de jongens die hij eerder nog heeft weggejaagd, die uitgebrande restanten van een vismiddag toe. Ook 's kamersden komen aanstroom. Met gevulde blikken trokken ze zich terug onder hun dak van de overkant van de straat. Een kwartier later heest er volstruiken rust aan de overzijde. Ook de straatkinderen van Ouagadougou slapen beter op een volle maag.

Tekst en foto's: Bert Eijgenhuijzen

Een groepje oudere straatjongens kan dank zij een lening een eigen donker aanschaffen en werkt nu als spijzer.

VERSLAG UIT SOMALIA:

'M'n zontje haalt het niet'

De voedselhulp uit het westen stelt tienduizenden kinderen in Mogadishu in staat te overleven. Maar in het binnenland van Somalië, waar de distributie veel moeilijker verloopt, zwenken veel kinderen op het randje van de dood. Het is een gevecht - letterlijk en figuurlijk - om het voedsel bij de hongerende bevolking te krijgen. Maar de hulpverleners hebben geen andere keus. Een oogstgebrek.

Aan de kade van de haven van Mogadishu heerst rust. De kransen van de twee afgemeete schepen, de vlag van het Rode Kruis in top, hangen vrolijk in de lucht. Tientallen gemiddelde vrachtwagens, zonder uitzondering met kopplaat in het frame, volgeladen met zakken graan uit de Verenigde Staten, staan te wachten voor een muur van op elkaar gestapelde containers. Omgeschoven chauffeurs liggen op of onder de wagons te slapen.

In Mogadishu is gouverneur net zo alledaags als autogedateer op een Amsterdams gracht

De trucks mogen niet rijden, de schepen kunnen niet lossen, waardoor de voedselvoorraad stagnert. De hulporganisatie bestaat uit de distributie van het voedsel. CARE heeft geen andere keus in de gecompliceerde militaire-strategische situatie

In deze situatie komt twee dagen lang geen verandering. De sfeer in de stad is explosief, luides ondermenen motorvervoeren op alles van waarde.

De hulporganisatie kinderen Mogadishu is het verkrijgen van zwaarbeladen lagere en onafhankelijk opererende banden.

pres en 90 ongewapende VN-waarnemers kunnen weinig meer doen dan hun zondvrij rapport over een geval van plundering opmaken.

Na drie dagen onderhandelen bij CARE voldoende vertrouwen te hebben in het betrouwbare akkoord om het sein van vertrek te geven. Een constatering wordt als een steun uit de muur gelicht en een land vruchtvaarder rijdt hoestend en proestend het havenverkeer op. De vechtploeg van Aalred zweermen en omhullen. Door niet-voortgang goeddeels aan het oog onttrokken deendert het konvooi door de ruines van het centrum noodloos.

Het oversteken van de 'Green Line', een paar honderd meter kapotgeschoten niemandsland dat de grens vormt tussen het noordelijk en het zuidelijk staatsdeel, verloopt zonder problemen. Er is weliswaar van verscheidene kantten gouverneur te horen, maar de gevechtsploeg van Aalred blijven achter om de van Al-Mabidi nemen de begroefenis van het transport over. Bovendien is de route door Mogadishu-Noord algevecht met de gefortificeerde soldaten van Al-Mabidi.

Bij aankomst bij de opslagplaats van CARE is optrouw fel intrusievoorwaarde te horen. Als ik uit de laadbak van de pick-up wil springen om dekking te zoeken, wordt ik door de twee gepantserde opsporingsploegen die me als lijfwacht zijn toegewezen, tegengehouden. "Grenspolitië", gebaren ze me lachend. "Als je gaat loopt zijn wij er juist en je te beschermen." Licht de outside van de twee bus. De knaap is net een kopje groter dan ik en 183-geweer. Gerastellen doet hij me allen. De berichten over het grote aantal gewonden als gevolg van vervoersvalde-gevechten staan me nog vers in het gedschiet. Tot m'n oplichting bezit de chauffeur de pick-up op een de hoek te parkeren. In Mogadishu is gouverneur net zo alledaags gelid als autobestuur op een Amsterdams gracht.

De busden aankomst bij de opslagplaats wordt door CARE als een succes beschouwd. Volgens een rsgeman van de organisatie wordt weeklijks gemiddeld 15% van het voedsel gevecht. De kaping van het konvooi een week eerder deed het verlies die week vlijp tot 30%. Door het massale kataler van de hulporganisatie komt de consumptie van de voedsel distributie bij een verlies van 50% in gewaar. Het gemiddelde voedsel komt op de markt terecht. Daar geldt ook, onder de bereende oorlogsomstandigheden de wet van vraag en aanbod. Doordat het graan in agrarische hoeveelheden op de markt komt, is de prijs ervan de afgelopen maanden gestagend. Dezelfde zak graan die op het hoogtepunt van de voedselcrisis in Mogadishu 400 shilling kostte (6 dollar), kost nu nog maar 150 shilling. Dat betekent dat er een aanzienlijk groter groep in Mogadishu in staat is haar voedsel op de markt te kopen.

De voedselcrisis in de hoofdstad Mogadishu wordt regelmatig veroorzaakt van voedsel, waardoor er nog maar weinig energie onderverdeeld kinderen zijn.

Zoals het Wereldvoedselprogramma (WFP) verantwoordelijk is voor de aanvoer van het voedsel, om CARE voor de distributie, zo heeft UNICEF de zorg voor de voeding van de kinderen van Mogadishu.

Zonder die twee maaltijden per dag zouden deze kinderen geen schijn van kans hebben

Over de hele stad verspreid zijn inmiddels 27 voedingso centra operationeel. In verlaten scholen, overblijfsgebouwen en zelfs in een bioscoop. Ruim 25.000 kinderen onder de vijf jaar kunnen er twee maal daags een bord gekookte Unimix krijgen, een voedzame pap van maïs, bonen, suiker en olie. Als een voedingso centrum goed draait, draagt UNICEF het beheer over aan lokale

organisaties. De meeste centra beschikken ook over een gezondheidspost, waar bij voorbeeld de allereerste kinderen intraveneus gevoed kunnen worden.

In de drie centra die ik bezoek is van ernstige ondervoeding enkel nauwelijks sprake. De kinderen maken een verrassend levendige indruk. Mevrouw Saidha, verantwoordelijk voor de gang van zaken in één van de centra, beveegt deze indruk. "Maar vergeet niet dat deze zeldzame kindertjes hier nog maar een paar maanden geleden als doodt vechtploegen werden weggedragen", zegt ze er in één adem achteraan. "En ook nu nog blijven er problemen bestaan binnenkomen. Verschillen van het platteland die, door hongers van huns en haard verlies, op zoek naar voedsel in Mogadishu terecht zijn gekomen." Hoe moetaam de westerse voedselvervoer naar Somalië ook mogen verlopen, het doet me goed te zien dat het tienduizenden kinderen in Mogadishu in staat stelt te overleven. Zonder de Unimix zouden ze geen schijn van kans hebben.

In het stads Baidoa, 250 km van Mogadishu, openbaart de Somalische tragedie zich in haar volle omvang.

Fis in het 250 kilometer linninoortje gelegen stads Baidoa openbaart de Somalische tragedie zich in haar volle omvang. De twee kantten van het drama dringen zich op in het straatbeeld. Vechtploegen schuilen door de hoofdstraat in kampen gehelpt door de hoofdstraat. In kampen gehelpt door de hoofdstraat. In kampen gehelpt door de hoofdstraat. In kampen gehelpt door de hoofdstraat.

De vliegtuigen worden met draaiende motoren gelid omdat er in de buurt van het vliegveld nogmatige gevreesen wordt. Juist die week zijn de vliegtuigen een aantal dagen opgevoerd. De westerse aanvoedsel als gevolg van roofpartijen zijn tot een voor de VN onaanvaardbaar niveau van 50% gestegen. Bovendien heeft de VN besloten de helft van alle internationale hulpverleners te evakueren. De resterende 30 mensen kunnen in geval van een aanval in één vliegtuig naar Mogadishu worden overgevoerd. Het UNICEF-kantoor is nog wel operationeel, maar onderbemind met enkele lokale medewerkers. De sfeer in Baidoa is mogelijk nog nerveuzer dan in Mogadishu. De stad is een militair bol-

werk van Generaal Aalred. Maar na de vervoering van de stad Baidoa door Generaal Morgan, de schoonzoon van de verdreven dictator Barre, is ook Baidoa onder druk komen te staan. Voor de VN en de hulpverleningsorganisatie zou de val van de stad een enorme terugslag betekenen. Na evacuatie van al het personeel zouden onderhandelingen met de nieuwe machthebbers moeten worden aangekocht om de hulpverlening te kunnen voortzetten. Intussen zou het aantal slachtoffers onder de bevolking dramatisch stijgen.

'Is het je opgevallen dat hier helemaal geen baby's beneden de drie maanden liggen?'

Dat de voedseldistributie onder de noodlijdende bevolking onder deze omstandigheden niet optimaal verloopt, zal duidelijk zijn. In een voedingso centrum zitten kinderen in lange rijen zwijgend voor zich uit te

Tekst en foto's: Bert Engelenjans

VERBETERING VAN HET ONDERWIJS IN GHANA:

Een leerschool voor het leven

Op school leren kinderen tegenwoordig ook hoe ze ziekten kunnen voorkomen. Het lokale radiostation zendt programma's uit over het belang van hygiëne. Voor jongeren die de school niet hebben afgemaakt, zijn er speciale beroepsopleidingen. Met hulp van UNICEF wordt in Ghana, waar tweederde van de bevolking analfabeet is, geprobeerd meer kinderen (en volwassenen) naar school te krijgen of ze daar langer te houden.

Ghana is een goed voorbeeld van een land waar de kwaliteit van het onderwijs op en neer gaat met het economisch tij. In de jaren na de onafhankelijkheid (1957) had Ghana een efficiënt onderwijssysteem, begin jaren tachtig was daar echter weinig meer van over. Het land raakte econo-

misch in verval en het onderwijsbudget liep terug tot minder dan 2% van de nationale begroting. Als gevolg van een Economisch Herstel Programma van de Wereldbank gaat het inmiddels weer iets beter met de Ghaneese economie, alleen de bevolking merkt daar nog bitter weinig van. Door bezuinigingen op de sociale uitgaven is het niveau van de medische voorzieningen en van het onderwijs zelfs gedaald. Onderwijs is in Ghana weliswaar ver-

plicht, maar voor het gebruik van boeken en voor de schooluniformen moet betaald worden. Een groot deel van de bevolking heeft daar echter het geld niet voor. Bovendien moeten veel kinderen meehelpen de kost te verdienen. Het aantal voortijdige schoolverlaters is dan ook schrikbarend groot, vooral onder meisjes. Uit een onderzoek van 1989 bleek dat nog geen 33% van de Ghanezen ouder dan 9 jaar, kan lezen of schrijven.

Metselkousen in het centrum voor beroepsopleidingen, waar jongeren die weinig of geen onderwijs hebben gehad, alsnog een vak kunnen leren.

Dat er, ondanks de financiële beperkingen, nodig iets moest worden gedaan aan de onderwijssituatie in het land, was duidelijk. Daarom steekt het UNICEF-kantoor in Ghana, in nauwe overleg met de overheid, sinds 1990 veel energie en geld in verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Door de lessen interessanter en van groter praktisch nut te maken, probeert men meer kinderen naar school te krijgen (en daar te houden). Onderwijs niet langer uitsluitend als opleiding voor een kantoorbaan – die in Ghana toch nauwelijks te krijgen is – maar als leerschool om de eigen leefwereld te begrijpen en vorm te geven.

Daarnaast zijn er alfabetiseringscursussen voor volwassenen – met name voor vrouwen – opgezet en beroepsopleidingen voor kinderen die buiten de boot van het officiële onderwijssysteem zijn gevallen.

Vader van veel-te-veel kinderen

In Apam, een vissersplaatsje op 50 kilometer van de hoofdstad Accra, is te zien hoe de onderwijsvervormingen van de afgelopen jaren hun uitwerking vinden in de praktijk. In Apam zijn een lagere en een middelbare school gevestigd. Bovendien heeft het district, waar Apam toe behoort, een voortrekkersrol gespeeld bij de introductie van niet-formele vormen van onderwijs, zoals alfabetiseringscursussen en centra voor beroepsopleiding. Het voortrekkersrol heeft Apam vooral te danken aan de aanwezigheid van een lokaal radiostation.

Programmaleider Ebo Baidan van Radio FM Apam swingt op de vroege ochtend al op volle toeren bij de aankondiging van zijn 'High Life'-plaatjes. High Life is de benaming van Ghana's populaire muziek. Toch zijn entertainment en nieuws maar bijzaak in de programmering van het station. De radio is vooral een belangrijk instrument in de alfabetiseringscampagne. Niet dat het percentage radiolistenten zo hoog is onder de grotendeels straatarme bevolking van Apam. Een radio is een luxe. Maar de verschillende alfabetiseringsgroepen zijn allemaal gratis van een radio voorzien. Het station zendt vooral 's avonds uit, na de werkdag. Onder de vrouwen die de cursussen volgen zitten namelijk veel marktvrouwen, die er voor hun werk baat bij hebben te kunnen schrijven. Maar alfabetisering houdt meer in dan alleen kunnen schrijven, ook de 'Life Skills' (vrij te vertalen als 'levenslessen') krijgen aandacht.

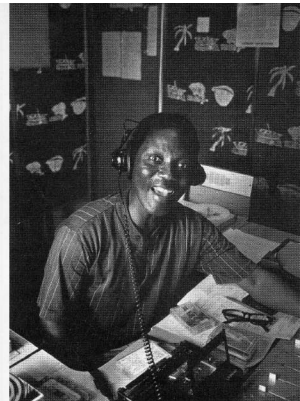
"Er is een wisselwerking tussen de inhoud van de programma's en de onderwijsactiviteiten in de groepen", licht Ebo Baidan toe. Op de radio worden onderwerpen aangesneden, die ook in de groepen ter sprake komen. Vandaag is dat de bevolkingsproblematiek. In het radioprogramma wordt een man opgevoerd, die lokaal befaamd is om zijn uitgebreide kinderschaar (20). In een discussie krijgt de man te horen dat uiteindelijk de hele gemeen-

schap lijdt onder zijn seksuele driften. "Je weet toch wat er gebeurt als teveel mensen voor water bij dezelfde put komen", doceert Ebo Baidan de man in de uitzending. "De bron droogt op, en er blijft voor niemand iets over". De vader van veel-te-veel kinderen kan hier publiekelijk weinig tegen inbrengen. De boodschap van de uitzending is duidelijk: Bepak uw kindertal. Ook is er een serie programma's gemaakt over het opzetten van een eigen zaakje, zoals een naaiatelier of een kapsalon, en over het thema persoonlijke hygiëne. En elke dag is er het programma 'Housewife Favourites', waarin de specifieke problemen van vrouwen worden behandeld. Huwelijksproblemen komen veelvuldig aan bod. Het regent klachten over mannen die te veel huisvuilgedrindrinken, achter andere vrouwen aanzitten en te berored zijn om de handen uit de mouwen te steken.

Dat de introductie van de 'Life skills' ook in het formele onderwijs geen overbodige luxe is, blijkt meteen al uit de les maatschappijleer aan klas 2b van Apam's middelbare school. Het onderwerp is persoonlijke hygiëne. De leerlingen krijgen onder meer te horen dat ze er goed aan doen, alvorens zich te wassen, het lichaam in te smeren met citroen. Volgens onderwijzeres mevrouw Turkson komt dat in tropische landen een juiste transpiratie ten goede. Ook het belang van het wassen van ondergoed, vooral voor meisjes ten tijde van ongesteldheid, wordt uitvoerig uit de doeken gedaan. Een jongen steekt zijn vinger op. "Mevrouw Turkson, hoe weten wij jongens eigenlijk wanneer we ongesteld worden?". Een homerisch gelach klinkt op uit vele veertienjarige meisjeskeulen. Alleen mevrouw Turkson blijft onbewogen. Als de klas tot bedaren is gekomen antwoordt ze terzake: "Dat zullen jullie nooit te weten komen, omdat jongens niet ongesteld worden." Staccato vervolgt ze haar les: hoe belangrijk het is de nagels schoon te houden, het haar te wassen etc. etc.

Een bezem kopen is goedkoper

De coördinator van het lesprogramma maatschappijleer aan de school, Doutok, is overtuigd van het belang van de 'Life Skills' voor de kwaliteit van het bestaan in Apam. "De leerlingen moeten actief betrokken zijn bij hun leefomgeving, er iets aan doen als er problemen zijn". Gelukkig komt hij met een voorbeeldje. "Je hebt zelf gezien wat voor rotzooi het is rond de school. Een prima thema voor een les. Nu gaat het nog, maar in de toekomst is het een vieze modderpoel. Stilstaand water is een broedplaats van muskieten, de overbrengers van malaria. In de les worden de leerlingen gewezen op de directe consequenties die een dergelijke situatie voor hen zelf kan hebben. Als ze ziek worden, krijgen ze problemen op school en kunnen ze misschien geen examen doen. Bovendien worden ze gewezen op het kostenaspect. In geval van ziekte zijn ze een

Radiopresentator Ebo Baidan in zijn kleine studio in Apam. De radio speelt een belangrijke rol in de alfabetiseringscampagne.

hoop gekwijd aan medicijnen. Ze leren inzien dat het uiteindelijk goedkoper is een bezem te kopen en het schoolcomplex schoon te houden, dan naar de apotheker te gaan."

In Apam zijn ook vakopleidingen voor jongeren die geen of te weinig onderwijs hebben gehad. Het beroepsopleidingen wordt georganiseerd in zogenaamde ICCES-centra. ICCES staat voor 'Integrated Community Centre for Employable Skills', hetgeen erop neerkomt dat er vanuit de lokale gemeenschap zelf mogelijkheden worden gecreëerd om inwoners een vak te leren.

De beroepsopleiding is direct gericht op de lokale arbeidsmarkt, in Apam dus op het vissersbedrijf. Voor jongens zijn er cursussen motorreparatie en metselen, voor meisjes is er een naaicursus. Bij het opzetten van het centrum zijn de belangrijkste hulpmiddelen, zoals gereedschappen en naaimachines, door UNICEF geleverd. Voor de rest dienen de centra financieel op eigen benen te staan. De salarissen voor leerkrachten worden bijvoorbeeld betaald uit de inkomsten uit opdrachten. Timmerwerkplaats is een groot woord voor het rieten afdakje waaronder een aantal jongens zich onder toezicht oog van een ervaren vakman in het zweet staat te werken. De 15-jarige Immanuel Mensah hanteert geroutineerd de Stanley'schaaf. Voor hem is het ICCES-centrum een uitkomst. Zijn moeder is overleden, zijn vader langdurig ziek, dus schoolgaan zit er voor hem niet in. Lezen zal hij misschien nooit van zijn leven, maar als timmerman ziet hij de toekomst vol vertrouwen tegemoet.

Tekst en foto's: Bart Eijgenhuijs

KANS VOOR EEN KIND-PROJECT IN TANZANIA

Even een emmertje water halen...

Veel vrouwen in het Manerumango-district in Tanzania zijn een groot deel van de dag kwijt met water halen. Water dat bovendien onbetrouwbaar is en allerlei ziekten kan veroorzaken. Daarom krijgt dit gebied voorrang bij de uitvoering van een 'Geïntegreerd Ontwikkelingsproject voor Kinderen', dat financiële steun krijgt van UNICEF-Nederland. Bart Eijgenhuijsen maakte een tocht door dit gebied.

De zandweg van de hoofdstad Dar-es-Salaam naar Manerumango bestaat voornamelijk uit kuilen. Hier en daar staan ze vol water. De regen is dit jaar overvloedig gevallen. Het transport mag ernstig bemoeilijkt worden, de wereld straalt fris en groen. Gras en struikgewas zijn hoog uitgelopen. Kokospalmen tonen boven reusachtige mango- en cashewbomen uit. De bladeren van de cassaveplanten buigen door onder het gewicht van glinsterende druppels.

Het is moeilijk te geloven dat uitgerekend Manerumango in het UNICEF-programma voor 1992-1996 de hoogste prioriteit krijgt om een zogenaamd 'Geïntegreerd Ontwikkelingsproject voor Kinderen' van de grond te tillen. Maar al biedt de streek een idyllische aanblik, de cijfers liegen er niet om. In de 17 dorpen van het Manerumango-district is de ondervoeding en kindersterfte opvallend hoger dan gemiddeld in Tanzania, dat toch al niet een van de meest ontwikkelde landen in de wereld is. De belangrijkste oorzaak van de slechte levensomstandigheden in het Manerumango-district is een volkomen ontorekende watervoorziening: nog geen kwart van de bevolking heeft toegang tot veilig drink-

water. Op zich al een treurig gegeven. Nog treuriger wordt het als je weet dat in de jaren '70/'80 in dit gebied een project voor drinkwatervoorziening werd uitgevoerd door de regering. Door onzorgvuldige planning en een gebrek aan geld en onderdelen is dat project echter vrijwel mislukt. Aan UNICEF is nu gevraagd niet alleen de fouten te herstellen, maar ook het aantal waterpompen uit te breiden. Tegelijkertijd zal voorlichting worden gegeven over het belang van hygiëne en gezonde voeding en zal de gezondheidszorg worden verbeterd.

Bij de bron in Membeza moeten vrouwen uren wachten tot ze aan de beurt zijn

Overigens is Manerumango maar een paar maanden per jaar sappig en groen. Zo zit tropisch Afrika in elkaar. Als het een maand niet heeft geregend, zijn alleen nog een paar soorten bomen in een groen jasje ge-

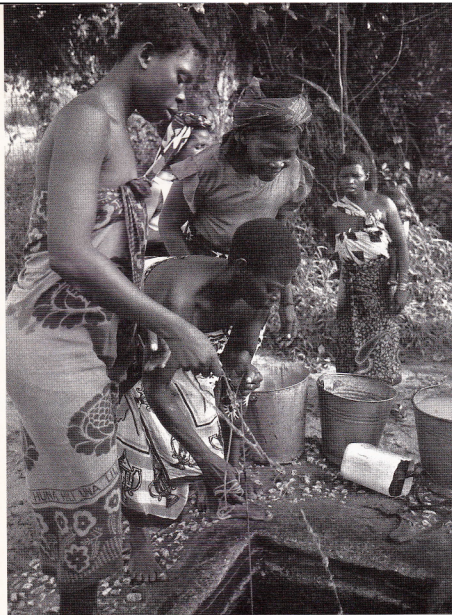
stoken. De velden zijn dan kaal en stof en zand hebben vrij spel op paden en wegen. Volgens Yatera Msufi, de verantwoordelijke ambtenaar voor de watervoorziening in Manerumango, is het gebied gewoon slecht bedeeft met watervindplaatsen. Aan rivieren of stroompjes ontbreekt het zelfs helemaal. Doordat er geen ontwikkelingsplan bestaat voor dit gebied, is men tot nu toe nauwelijks toegekomen aan het aanboren van diepegelegen grondwater. De ondiepe bronnen en open poelen geven alleen water in de regentijd, maar dat is slechts een paar maanden per jaar. Bovendien is dat water bijna altijd onveilig.

Het is maar goed dat Yatera een opgewekt man is, want de reeks van problemen waar we op stuiten bij een rondtocht langs de bestaande watervindplaatsen geeft weinig reden tot vrolijkheid. Bij de eerste de beste bron zien we enkele vrouwen met de rug naar de handwaterpomp gekoerd hun emmertjes water aan touwen naar boven halen. De zwiengel van de pomp hangt als verlamd terzijde. "Ja", zegt Yatera, "als kinderen aan zo'n hennel gaan hangen, is het gauw gebeurd". "Inderdaad", vult Abdullah Talatama, de hoofdmans van het desbetreffende dorp, aan "en zelf de pomp repareren kunnen we niet. Het enige dat we in zo'n geval kunnen doen is de schade melden aan het districtswaterbureau."

"En dan weten we dat daar ook weer", lacht Yatera. "Maar wat denk je dat ik kan doen met m'n jaarbudget van 2500 gulden?"

Beide heren ondersteunen de strategie die in het nieuwe UNICEF-programma wordt benadrukt. Er moet een goede regeling komen voor onderhouds- en reparatiewerkzaamheden aan bestaande en nieuw te installeren pompen. Er moet liefst per dorp een monteur worden aangesteld, die over een betrouwbare aanwezigheid van onderdelen kan beschikken. Maar belangrijker nog is de betrokkenheid van de dorpelings die van de nieuwe watervoorzieningen ge-

Drie uur onderweg zijn om water te halen in een naburig dorp is geen uitzondering.

Een kapotte pomp is een ramp voor vrouwen die al zoveel tijd kwijt zijn met water halen.

bruik gaan maken. Als zij zelf een bijdrage leveren aan een betere watervoorziening, zullen ze waarschijnlijk ook zorgvuldiger met de pompen omgaan. Want dat kinderen een waterpomp vernielen, komt in de eerste plaats doordat niemand zich verantwoordelijk voelt voor een pomp die daar zonder meer is neergezet.

Een paar kilometer verderop is een volgende pomp. Die functioneert stellig zonder problemen, vanuit Yatera alle negatieve verwachtingen weg. Als we de pomp naderen, begint hij toch wat zorgelijker te kijken. We zien hoe een groep vrouwen voorovergebogen in de waterput staat te turen, lege emmers om zich heen. Nog veel meer vrouwen staan aan de kant te wachten. Er blijkt wel water in de put te zitten, maar het duurt eindelijk voordat het grondwater zover is geslagen dat het geput kan worden. "Het filter moet verstopt zijn geraakt", legt Yatera de vrouwen uit. Dat euveld is echter alleen te verhelpen door de put af te breken. Slecht nieuws voor de wachtende vrouwen. Voorlopig zullen ze of langdurig moeten wachten tot ze eindelijk aan de beurt zijn, of ze moeten anderhalf uur lopen naar de bron in het buurdorp Membeza.

Bij de bron in Membeza is het in het droge seizoen altijd druk. In de regentijd hebben alle dorpen in de omgeving wel een of andere ondiepe watervindplaats in de buurt, maar de overige negen maanden zijn de vrouwen van zeker vijf dorpen op deze ene bron aangewezen voor veilig drinkwater. Het grootste deel van de dag zijn ze bezig met uitsluitend hun wateraanvoer. Een vrouw uit Manga, bijvoorbeeld, loopt anderhalf uur heen, wacht in Membeza enkele uren voor ze aan de beurt is, en loopt anderhalf uur terug. De bron ligt aan de voet van een steile helling. Ook zonder een emmer met 20 liter water op het hoofd al een zware klim. De gezichten van de vrouwen en meisjes die omhoog komen staan geconcentreerd, de nekspieren gespannen. Pas boven op het plateau kan er ontspannen gegelbed worden.

In het Manerumango-district is niet alleen het aantal waterbronnen beperkt, het meeste water is ook vervuild. In het gezondheidscentrum in Msanga noemt verpleegster Coletta Matthew de meest voorkomende ziektes als gevolg van de consumptie van besmet water: diarree en bilharzia, een parasiet die de lever aantast. Hoewel ze de moeders op het hart drukt

het water voor gebruik te koken, schijnt deze praktijk maar moeilijk aan te leren. De vrouwen klagen dat gekookt water naar vuur en rook smaakt, en vinden het een hoop extra werk. Dat laatste is waar. Niet alleen het koken zelf kost tijd, maar vooral het verzamelen van brandhout. Dus ook al zien ze het verband tussen besmet water en de ziektes van hun kinderen, om praktische redenen zijn ze niet in staat er iets aan te doen.

Verbetering van de watervoorziening kan een ware 'kettingreactie' teweegbrengen

In het 'Geïntegreerd Ontwikkelingsproject voor Kinderen' van UNICEF wordt het belang van veilig drinkwater sterk benadrukt. 'Geïntegreerd' wil zeggen dat aandacht wordt besteed aan alle aspecten van ontwikkeling. Niet alleen aan veilig drinkwater, maar ook aan hygiëne, sanitaire voorzieningen, gezonde voeding, gezondheid en onderwijs. Alleen een waterput boren is niet voldoende, daar levert zo'n rondgang door Manerumango voldoende bewijs voor. Hetzelfde geldt voor de vestiging van alleen een gezondheidspost of alleen een schoolje. Via de nieuwe geïntegreerde aanpak ondersteunen de sectoren gezondheid, water en hygiëne, onderwijs en voeding elkaar. Tegelijk met de constructie van een nieuwe waterpomp wordt hygiëne als vak in het onderwijspakket opgenomen. Daarnaast worden sociale werkers opgeleid om vrouwen te leren op een verantwoorde manier met water en voeding om te gaan.

Verbetering van de drinkwatervoorziening kan een ware 'kettingreactie' teweegbrengen, zoals in andere delen van Tanzania is bewezen. Bijvoorbeeld in Wang'ombe, een droge streek in de provincie Iringa, waar in de jaren '80 - ook met steun van UNICEF-Nederland - een watervoorziening werd aangelegd voor vijftig dorpen. Sinds de inwoners van Wang'ombe over water beschikken, is de streek met sprongen vooruit gegaan. Vrouwen kregen weer tijd om voor hun kinderen te zorgen, om meer aandacht te besteden aan hygiëne en gezonde voeding en om voedsel te verbouwen voor eigen gebruik. De dorpelings, die nauw betrokken werden bij de aanleg van de watervoorziening, kregen weer moed om allerlei nieuwe dingen aan te pakken.

Door het 'Geïntegreerd Ontwikkelingsproject voor Kinderen' ziet ook de toekomst van de moeders en kinderen in het Manerumango-district er een stuk hoopvoller uit.

Tekst en foto's: Bart Eijgenhuijsen